

**R. P. Antonii De Escobar Et Mendoza, Vallisoletani,
Societatis Iesv Theologi, Vniversæ Theologiæ Moralis,
Receptiores Absqve Lite Sententiæ nec-non
Problematicæ Disquisitiones ... Volumen ...**

Ivstitia Et, Ivs. Sex Libris totidem Tractatus appono, nempe de rerum
Dominio, de Restitutione, de Contractibus Gratuitis, de Contractibus
Onerosis, de Contractibus Fortunæ, de Contractibus Adminicularis, de
Quasi-Contractibus, & nonnullis Innominatis

Escobar y Mendoza, Antonio de
Lugduni, 1663

Cap. 21. Circa causas à Restitutione excusantes.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-80681](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-80681)

DVBIVM XCI.

*Qui multo tempore restituere omittit,
committitne plura peccata?*

371
Committit
unum solū
modo pec-
catum.

Committit unum solummodo numero peccatum non plura quamvis ea omisso per multum duret tempus, & peccatum non discontinuatur per summum, nec per alia, nisi per propositum restituendi statim accommodè possit. Quia omisso restitutionis pro toto eo tempore quamvis longo, est tantum una, imò ipsa prima acceptio moraliter continuatur cum ipsa restitutionis omissione, nam prima acceptio, & omisso sunt moraliter una retentio: Ergo quamvis longo tempore duret, & tantum unum numero peccatum. Quod verò discontinuatur per subsequens restituendi propositum, quando eo cessante, iterum non restituere proponit, probatur: Quia eo proposito elicto, ipsa retentio præcedens, aut omisso restitutionis præcedens definit esse peccatum; Ergo formaliter seu in ratione peccati discontinuatur a retentione aut ab omissione restitutionis sequente post dictum propositum; nam post ipsum cessans incipit esse rursus peccatum, Sic Nauarra de restitu. l. 4. cap. 4. n. 9.

372
Non committit
unum solummodo
peccatum,
sed plura.

Non committit unum solummodo numero peccatum, sed plura, quando eo longo tempore omissionis non adest aliqua sufficiens differendi causa. Quia omisso restitutionis, aut retentionis rei debita quando longo tempore durat pluries moraliter discontinuatur, seu in ratione peccati; Ergo qui longo tempore restituere omittit, plura omissionis admittit peccata. Consequentia patet, antecedens probatur; Quia tunc omisso restitutionis discontinuatur moraliter, seu in ratione peccati, quoties discontinuatur in esse libera, seu quoties definit esse libera; nam omisso absque libertate nequit esse peccatum; omisso autem restitutionis pluries longo in tempore definit esse libera; nam in primis definit esse libera in somno, & in proposito restituendi statim accommodè possit, & impotentia restituendi, quamvis non adsit restituendi propositum; & etiam in consideratione naturali ipsius omissionis, tunc enim ipsa omisso definit esse libera, & humana, seu capax malitiae; & etiam in consideratione naturali ipsius malitiae, quamvis omisso ipsa avertatur; quia tunc definit esse libera in ratione peccati, quāvis sit libera in ratione omissionis; Ergo cū saltē aliquid ex his, quibus omisso definit esse libera, accadat omissioni, quando longo tempore durat, is qui longo tempore omittit restituere, non vno tantum peccato omissionis, sed pluribus numero distinctis irretitur. Ita Valquez de restitu. c. 5. §. 1. dub. 3. Rebel. de iust. p. 1. d. 2. q. 17. sect. 2. Bonac. de restitu. d. 1. q. 6. Hurtad. de iust. disp. 3. disp. 6. & alij.

373
Idem affirmo.

Idem affirmo. Quia licet tota omisso sit physice una, imò & prima acceptio in esse physico moraliter continetur cum ipsa omissione, quando etiam res retinetur in esse tamē morali, seu peccati discontinuatur non

solum proposito restituendi in quo Nauarra mecum convenit, sed etiam in reliquis præfatis.

CAPVT XIX.

*Circa causas à Restitutione
excusantes.*

DVBIVM XCII.

Licet quis clam accepit decem aureos à quodam, ut ius extrema necessitati subveniret, sed sine aureorum illorum insumptione extrema illa necessitas abscissi: Teneturne restituere aureos huiusmodi?

NON tenetur. Quia in extrema sunt omnia, sicut ergo in ea necessitate potuit ille rem alienam accipere, & mox absumere, ita à fortiori poterit sibi viiupare, cum per accidens fuerit, aureos illos nummos, quorum tunc extremè indigens dominus erat, absumptos non fuisse, sic viri de libertaria Republica optimè meriti, quos consului.

Tenetur planè si res extet in propria specie, elapsa ea necessitate, eam Domino reddere. Quia ea non eguit ad suam necessitatem sui levandam, cum adhuc non consumpta perleperet; extrema autem illa indigentia fuit, quæ acceptionem illam honestavit, qua non existente, nullus adest titulus, qui huiusmodi iustificet retentionem. Ita Valquez c. 2. de elemos. dub. 4. Coinch. d. 27. de charit. dub. 30. num. 167. Lugo to. 1. de iust. d. 21. n. 1.

Certè qui accipit aliena ad suam necessitatem sublevandam, aliquando potest illa sibi omnino viiupare absque restituendi obligatione; aliquando autem solum potest ad tempus accipere cum obligatione restituendi postea rem acceptam, vel etiam eius valorem, imò & pretium vñs rei acceptæ. Vnde in casu nostro dixerim, si res extet in propria specie restituendam esse Domino ob rationem pro secunda sententia expressam. Addiderim, si quis mutuum acceperat ante illam necessitatem, ob quam à restitutione excusatur, transacta necessitate solvere mutuum debere. Quia per mutuum præcedens translatus est Dominium in illum pecuniæ mutuo acceptæ.

Ergo in necessitate non eguit pecunia, sed per illam iam suam suæ occurrit necessitati.

DVBIVM

DVBIVM XCIII.

Pecuniam vel rem quis ex delicto habebat, & in necessitate extrema consumpsit, manetne obligatio postea pecuniam, aut rei valorem restituendi?

377
Obligatio
manet

Manet obligatio, quia licet pecuniam, vel rem alienam sine delicto habens possit in necessitate extrema succurrere, absumere sine restituendi obligatione: delictum, quo huiusmodi pecuniam, aut rem acquisivit, raptorem facit restitutioni obnoxium, ne sua cui faveat aut commodum afferat iniquitas. Sic Scot. Richard. Palud. & Sylvest. quos citat, & sequitur Lessius. l. 2. c. 16. dub. 1. n. 6.

378
Non manet obligatio.

Obligatio non manet, quia quod obligatio fuerit ex delicto, vel ex contractu, nihil refert si extrema necessitas superveniens ius illi dedit rem illam consumendi. Ergo si obligatio ex contractu restitutioni obnoxia non est, consequenter idem est afferendum de obligatione orta ex delicto. Ita aliqui, quos pressio nomine memorat, & sequitur Lugo to. 1. de iust. d. 2. n. 3. Vasquez, Coninch, & Nanarra ab ipso citati.

379
Item sententia, aliter qua additur.

Ego autem sic dissolvo quaestionem. Si fur ante necessitatem pecunias furatus fuerit, & ita suis admisit, vel mixtione Dominium earum comparaverit, & postea necessitate superveniente, eas absumpsit, obligatus manet ad restitutionem, quia tunc nihil alienum ob necessitatem accepit, sed proprias pecunias: obligatio autem personalis ad solvendum tantundem pecuniae, non fuit ob necessitatem extincta, cum obligatio illa nihil deseruierit ad occurrendum necessitati. Similiter si triticum adhuc alienum fortium in necessitate postea consumpsit, videndum erit, an necessitas fuerit talis, qua posset tantundem tritici denovo accipere absque obligatione villa solvendi postea pretium; an vero ut solum posset accipere cum tali obligatione, & ita etiam iudicandum erit de fure consumente in necessitate triticum, quod antea furatus fuerat.

DVBIVM XCIV.

Qui pressus necessitate rem assumpsit alienam, teneturne restituere, quando creditor in equali necessitate versatur?

380
Quaestio
fatu

Conveniunt Doctores quod si subtrahitio rei illius creditor ad aequalem necessitatem deveniat non liceat cuique auferre, ad suam necessitatem subleuandam, idcircoque si accepit, ad restituendum obligatur. Quia in pari causa ac periculo melior est conditio domini possidentis. Quid autem si quis extreme indigens ab alio accepit pecuniam simili egestate laborante?

381

Restituere non tenetur. Quia creditor, mi-

nime retinet illius rei ablatae dominium, cum in extrema necessitate omnia sint communia, & melior sit conditio debitoris possidentis, etiam si ex delicto possidere inceperit, & deferre restitutionem; Ergo a fortiori, si ad extremam necessitatem subleuandam tunc egente creditore accepit Sic Bonac. de rest. d. 1. q. ult. punct. 1. numer. 31. Lessius lib. secund. cap. 16. numero 31.

Restituere
non tenetur.

Si quis rem extra necessitatem furto accepit & postea Dominus incipiat extreme indigere, debet illi restituere, etiam si ipse simul, vel etiam post illum extreme indigeat. Quia ille alius cum dominus adhuc sit, debet aliis praferri in equali necessitate. Ita Vasquez de elemos. c. 1. dub. 9.

382
Tenetur
restituere.

Sententiam P. Vasquez reicit Bonacina, quia supponit falsum, nempe creditorem adhuc retinere rei ablatae dominium. Sed verius hac sententia falsum supponit. Nam fur nunquam potuit Dominium illius rei acquirere aut creditorem suo Dominio priorem; quia necessitas extrema non dat ius rem alienam usurpandi, appropriandique sibi, quando eius Dominus in equali inest necessitate, si ergo iam Dominus extreme re illa indigebat, quando fur cepit illa indigere, non potuit necessitatis titulo eam rem a Dominio prioris Domini extrahere. Profecto si non attendendum esset ad dominium, sed solum ad possessionem iustam, vel iniustam, sequeretur, quod si in extrema necessitate abstulisti panem a domino in necessitate equali existente, licet peccaveris auferendo, non tamen teneris postea ad restitutionem, & possessio praesens postea te Domino praefert; consequens vero est falsum, & negatur ab illis Auctoribus: Ergo necessitas extrema non tollit, quod praeferendus sit Dominus.

383
Auctoris
iudicium

DVBIVM CXV.

Ob extremam necessitatem non solum suam, sed tuorum parentum liberorum, uxoris, fratrum, poterisne restitutionem omittere, vel differre?

Non poteris omittere, vel differre. Quia hoc solummodo concessum est ad propriam necessitatem subleuandam: aliis autem extreme egentibus id etiam licebit accipere & eius vel omittere restitutionem, vel differre, tibi auctorem non licet ad eos subleuandos accipere. Sic Covar. & alij apud Lessium l. secund. cap. 16. numer. 15.

384
Non poteris omittere

Poteris quidem. Quia licet cuilibet accipere etiam aliena ad subleuandum proximo cuiuslibet extreme indigenti, (proximus enim alter ego,) quando ex propriis bonis non potest illi subuenire; Ergo & poteris restitutionem omittere, vel differre; Ergo a fortiori id licebit ad tuorum parentum, liberorum, uxoris fratrum extreme egentium necessitatem subleuandam. Ita Sotus, Ludou. Lopez ab eodem Lessio citati. Toletus de septem peccatis capitalibus cap. 39. id de fratribus asserit quod probabile indicat. Lessius

385
Poteris
quidem.

84 Theologiae Moralis Lib. XXXVII.

Lessius. Lugo. *tomo primo de iustit. dispnt. 2. 1. numer. quinto.*

Non solum id verum existimo ad tuorum parentum, liberorum, vxoris, fratrumque extremam inopiam subleuandam, sed & ciuilibet extreme genti succurrendum. Certè Lessius *numero 15.* id concedit de graui proximi necessitate, à fortiori id debebat concedere de extrema, si ergò licet aliena ob eam causam accipere, multo magis licebit retinere, differendo restitutionem, quamdiu durat necessitas.

DVBIVM XCVI.

An ob graue detrimentum, quod quis ex restitutione in bonis fortuna incurret, possit eam differre?

³⁸⁶ *Potest quidem.* Quia probabilis admodum sententia est debitorem ex delicto, quando longe maiores expensas facturum esset in restituenda domino, quam esset illius valor, non debere cum tanto suo onere eam Domino mittere, sed posse expectare tempus, quo sine tanto suo onere eam restituat. Ex qua Doctrina aperte sequitur, detrimentum magnū in restitutione subeundū dare facultatem differendi restitutionem. Parum enim refert, quod detrimentum sequatur ex expensis ad rem mittendam, necessarius, vel ex alio capite, si debitor æque patitur in vno casu, ac in alio. Igitur qui debet centum aureos, potest differre solutionem, si non potest nunc restituere, nisi domum, vel prædium multo minoris vendat, quam valet. Item potest solutionem vir nobilis differre, ne cogatur priuare se omni famulorum obsequio, & a sui similibus abstinere confortio. Sic D. Antonin. Scot. Henric. Nauar. quos affert, ac sequitur Bonac. *de restit. d. 1. quæst. ultim. pun. 1. num. 22. Lessi. lib. 2. c. 16. n. 22. Et 25.*

³⁸⁷ *Minimè potest.* Quia non videtur creditor debere consentire, dilationi, vt debitor à statu non decadat. Nam superior status non est debitus magis vni, quam aliis, spectata hominum conditione, sicut enim fortuna solet quosdam ad superiorem statum eleuare, sic eadem fortuna alios ad inferiorem deiecit. Et quia in foro externo quando a cessionem bonorum deuenit debitor spoliatur iuste omnibus suis bonis relictis solum quotidianis non pretiosis vestibus, ac alimentis, iuxta suum statum. Neque obstat aliquibus ex privilegio concedit vt non cogantur soluere ultra id, quod commodè possunt; hæc enim sunt indulta specialia, quæ potius ostendant, rigorem iuris in contrarium esse, & obligare ad restituendum statim etiam si debitor egere in posterum compellatur. Ita Molina *tomo tertio de iustit. dispensation. 754.* cum alijs Caietan. *v. Restitutio. quæstion. sexta* Socius *libro quarto de iustit. quæstion. septima. articulo 4.* si id ex delicto debeat.

³⁸⁸ *Auctoris resolutio.* Profecto sententia hæc licet speculatiue possit sustineri, in praxi tamen nimium est rigida, & argumenta pro ea adducta nimium probante iudico. Primò, quia concluderent, quando soluere debitor non potest debitum centum a-

reorum, nisi perdat centum millia propter expensas in restitutione faciendas, vel quia cogetur vendere bona illius valoris pro centum aureis, adhuc ad id obligari, & creditorem posse vigere pro solutione sui debiti statim faciendâ: quod tamen non est credibile, neque æquitas naturalis id patitur. Patendum ergo est, aliquando ex detrimento, quod debitor sequitur, posse licite saltem differri ad tempus restitutionem, quo sine tanto detrimento geri valeat. Deinde quia illa argumenta ex foro externo deducta probarent, etiam in quasi extrema debitoris necessitate restituendum esse; nam in foro externo vix admittitur exculatio debitoris in extrema necessitate. Vnde primæ sententiæ adhaereo.

DVBIVM XCVII.

An quando debitor iuste excusatur à restitutione statim faciendâ ob notabile detrimentum, debeat postea ultra debitum ipsum restituere etiam damnum lucris cessantis, quod creditor ob eam dilationem est passus?

³⁸⁹ *Debet profecto.* Quia tenetur tacito pacto, velle dilationem sub onere relatiendi damna, quæ ea de causa creditor patitur; nec enim creditor tenetur ex iustitia, sed ex charitate illud damnum propter debitorem sustinere. Sic Caietan. *2. 2. q. 62. articulo 8. dicens, si debitor restitutionem distulit, vt vitaret damnum proprium in bonis fortunæ, tenetur ad compensandum postea damna creditoris; sed quando distulit, vt vitaret damnum in bonis ordinis superioris, vt in bonis corporis, famæ, vel honoris.* Molina *tomo tertio de iustit. dispnt. 755. ad finem,* dicit, utroque casu teneri. Rebellus *p. 1. de iust. lib. secundum quæstionem 17. sect. 4. numer. secunda.* & Nauarra *lib. 4. de restit. cap. 4. num. 56. contestantur.*

³⁹⁰ *Non debet.* Minimè debet. Quia neque ex iniusta acceptatione tenetur, cum in ea mora non peccauerit; neque ex priori delicto processerit; neque ex re accepta; neque etiam ex contractu, quia ad casum fortuitum, & inculpabilem non te obligasti vti ille est casus. Ita Lessi. *libro secund. cap. 16. num. 32. Et 31. Lugo to. 1. de iust. d. 2. 1. numero 13.*

³⁹¹ *Quid dicitur expono.* Ego existimo in presenti differentiam esse inter debitorem ex delicto, vel ex contractu, nam qui debet ex delicto, cum culpabiliter sit cendum causa totius damni secuti, etiam si illud postea fortuito eueniat, totum debet restituere, etiam si absque nona eius culpa postea subsequatur. Vnde etiam si postea non teneatur, nec possit restituere etiam ob grauem vel extremam necessitatem, debet postea omnia creditoris damna rescire; quia omnia ex eius delicto primo ortum habere, si autem debitor sit ex re accepta, certum est, non teneri ad damna emergentia interim suo domino, quandiu in mora culpabili non fuit, si verò fuit in mora culpabili, iam erit deinceps debitor ex delicto, & tenebitur ad damna omnia. Si autem nondum fuit in mora culpabili, & quidem moraliter peccaminosa,

minola non tenebitur ad damnum graue restituendum.

DVBIVM XCVIII.

An detrimentum graue debitoris sufficiat, non solum ad differendam solutionem, sed etiam ad omittendam, quando non est spes, quod cum minori detrimento poterit postea restituiri.

392 Non sufficit. Quia eo in casu creditor ins habet ad rem suam recuperandam, nec vilo ex capite tenetur ab eo onere debitorem liberare. Sic Mol. to. 3. de iust. d. 754. §. Quando vero absque. Quod videtur inponere Lel. l. 2. c. 16. dub. 2. ubi temper ex graui detrimento facultatem solum concedit, ad differendam solutionem, nunquam tamen ad omittendam.

393 Sufficit plane, vt simpliciter omittatur restitutio, persequente eadem causa, & ratione, quando debita non sunt contracta ex delicto. Quia si necessitas hanc concedit, vt possint aliena capi; etiam liberat omnino ad restitutionem: nam si potest debitor in eo casu aliena accipere, quanto magis poterit non solueret, quod debet. Ita Reb. de iust. p. 1. d. 2. q. 17. sect. 4. n. 26. & alij.

394 Certe si debita non sunt ex delicto crediderim, posse detrimentum illud debitoris persequens in perpetuum a restitutione excusare. Debet autem ad hoc detrimentum debitoris esse multo maius, quam ad restitutionem differendam, quia multo maius detrimentum est creditoris fraudari in perpetuum, quam solum ad tempus suo debito, quare maius detrimentum debitoris requiritur ad hoc maius creditoris detrimentum superandum. Posito tamen excessu in debita proportionem, idem erit dicendum, quia sicut detrimentum, vt quatuor, quod creditor ex dilatione patitur, potest permitti propter detrimentum maius aliquod debitoris, ita detrimentum vt decem eiusdem creditoris ex omissione proueniens, poterit superari ex detrimento maiori eiusdem debitoris semper persequente.

DVBIVM XCIX.

An Debitor excusetur, a restitutione facienda creditori nocitura?

395 Exemplum commune est, quando dominus perit a te tuum gladium tibi commodatum, quo vult se, vel alterum iniuste interimere, vel peti solum tuum tibi datum, quia vult indere, vel meretrici dare ad peccandum. Conueniunt autem omnes, si creditor repetat suum debitum ad laedendum aliquem contra iustitiam, & possis absque graui tuo damno differre solutionem, esse obligationem differendi, ad damnum proximi vitandum. Lege ressum l. 2. c. 16. dub. 4. & Molinam to. 3. d. 755. Quasi iustitiam itaque, cum quando restitutio non affert detrimentum alteri, nisi solummodo Esch. & Mend. Theol. Moral. Tom. V.

ipso creditori, sit etiam illam differenti obligatio?

Non est obligatio differendi, nec debitor excusatur ab ea gerenda restitutione. Quia petit creditor quod suum est, & sufficit correctione in praeiudicium debitoris, ne illi res sua abutatur. An non vxor tenetur reddere conjugale debitum marito petenti, etiam si ipse illicite petat contra votum castitatis? Quis dubitet? Ergo debitor etiam debet reddere creditori pecunias, licet ipse illicite petat, vt eis cum peccato abutatur. Sic Nauar. de rest. l. 4. c. 2. n. 34. Azor. p. 3. l. 4. c. 39. sine, Sanch. de matr. l. 9. d. 6. Bon. de rest. d. 1. q. ult. p. 1. n. 1.

397 Est quidem differendi obligatio, excusaturque debitor a restitutione tunc gerenda. Quia charitas obligat ad impediendum proximi damnum, quoties absque graui incommodo quis potest. Ita Lel. citat. Mol. ubi sup. n. 2. Reginald. & alij, quos affert, Bonac. ibi. Lugo to. 1. de iust. d. 2. n. 26.

398 Crediderim, per se loquendo, debere illum solutionem differre, ex qua graue nocumentum soli creditori sequatur, quando id sine graui incommodo gerere potest. Nam charitas obligat ad impediendum proximi peccatum, quoties id fieri potest. Quare sicut tunc debeo ad eum finem correctionem praeiudicare, vt aduersarij fateantur, sic etiam debeo solutionem differre, si absque graui incommodo facere possum. Vnde si carnes alienas creditor a me petat (v.g.) ad violandum ieiunium debeo solutionem differre in sequentem diem restitutionem, si facile possum, vt eis licite ille velci valeat. Profecto consequenter dixerim, vxorem posse, ac debere negare debitum marito voto castitatis obstricto, si commode valeat ita eius futurum peccatum impedire. De facto tamen raro tenebitur ad negandum, quia actio reddendi ex se semper est indifferens, & quia parum vtilitatis ex negatione illa speratur, nam maritus vrgebit, & alias fortasse causas negandi in vxore esse concipiet, & passione pressus insistet. Ceterum cum vxor habeat ius petendi (nisi ipsa etiam sit castitatis adstricta voto) potest tunc facile ipso iure suo vt, ac petere, quo casu iam maritus licite reddet vxori petenti, licet voto sit castitatis obstrictus.

DVBIVM C.

An peccet contra iustitiam, qui restituit creditori debitum, quo ipse abusus est, debitore sciente, in alterius iniuriam?

Non peccat contra iustitiam, sed solummodo contra charitatem, nisi eo animo reddat, vt creditor in alterius iniuriam abutatur. Quia illa actio reddendi debitum, gladium, v.g. indifferens est reddenti, qui non intendit proximi damnum. Si autem sciat gladium a creditore requiri ad occidendum, peccabit quidem contra charitatem, cum impedire poterit damnum illud, differens solutionem. Sic Mol. to. 3. d. 755. n. 1. & alij.

Contra iustitiam peccat. Quia proximus, quem creditor tunc conatur occidere, habet ius ne gladium ei absque urgente necessitate, submittes; quando cum vult occidere, nam illa actio reddendi gladium nimis proxime

H accedit

EL SCORBAR
Theol. Mor.
Tom. V. IV. II.
EL. IV

86 Theologia Moralis Lib. XXXVII.

accedit ad eius necem, nec nisi ex gravissima necessitate licita reddi potest, in nostro autem casu nulla urget necessitas, ut gladium reddas, imò saltem ex charitate est necessitas non reddendi, ut adversarij fatentur: Ergo agis contra ius, proximi, & verè ad eius mortem cooperaris. Ita Lel. l. 2. c. 16. n. 59. quem cum alijs sequitur Bon. de reb. d. 1. q. ult. pun. 1. n. 8.

401 *Hoc mihi verum.* Hunc sententiam probabiliorē esse crediderim. Nam ille, qui proprium gladium commodat volenti alium occidere, peccat contra iustitiam, & ad necem cooperatur, quia subministratio gladij in ijs circumstantijs est cooperatio nimis proxima, & quasi determinata ad necem, atque adeo contra ius illius, qui occiditur, nisi gravissima causa necessitatis excusetur. Ergo cum in nostro casu non sit talis necessitas, non minus erit contra iustitiam, siquidem non minus influit. Quare tenebitur ille ad restitutionem damnorum, sicut vera causa cooperans iniuste homicidio.

DVBIVM CI.

An sicut fas est, solutionem differre propter creditoris detrimentum, sic liceat ei usurpare res suas, & ad tempus retinere ob eandem rationem.

402 *Non licet.* Non licet, quia rarissimū erit, ut quis sine gravissimo incommodo proprio id valeat prestare, cum se se exponat periculo infamiae furto suspectus, & fortasse poenae, si furtum detegatur; sic nonnulli non infimae notae Theologi.

403 *Licet plane* Licet omnino. Quia iustum est procurare, ut proximi peccatum impediatur, ob quod vel vitam prostituere, & despiciere fatum: sanctum prorsus est. Unde fas erit surripere fœmine fucos, & pigmenta quibus allicit homines ad libidinem, & lufori instrumenta luforia, quae habet ad inique ludendum. Ita Mol. 10. 3. d. 755. n. 3. Sor. l. 4. de iust. q. 7. a. 1. D. Ant. p. 2. 10. 1. c. 14 §. 2. Nauar. sum. c. 17. n. 5. & 63.

404 *Hoc mihi unice verū, quod tamen expono.* Hoc mihi verum vnicè, si tamen illo modo impediatur peccata, alioquin si alia similia statim essent emenda, non liceret ea surripere. Adiderim, ad hoc faciendum non esse obligationem ex iustitia in persona saltem priuata, quia hic non impediens eo modo peccata illa, nullatenus eis censetur cooperari, sed solum permittit, seu non impedit, quod non est contra iustitiam. Deinde annoto, maiorem causam requiri ad hoc faciendum, quia multo maius habet ius dominus ad furtum prohibendū, quam ad exigendam solutionem, quae saepe ob minores causas differri licitè potest, propter quas tamen non licet aliena accipere. Denique multo maior, & gravior causa desideraretur, ut esset obligatio ex charitate ad id gerendum, quod rarissimum erit, quia vix (ut Accitores primae sententiae innunt) sine notabili incommodo suo poterit quis id facere, cum se periculo infamiae, ac poena exponat.

DVBIVM CII.

An aliquando liceat priuato cuique, per vim auferre volenti peccare, quod suum est, ut peccatum impediatur.

Nunquam id licet priuato cuique. Quia peccata eo modo impedire proprium est solum publicae potestatis, vel eius, cui id ex officio incumbit, sic Mol. 10. 3. d. 755. n. 3.

Id licet aliquando. Quia si aliquis vult se ipsum occidere, licitè quidem auferetur ei per vim gladij, ne se interimat, imò saepe obligatio erit, per vim auferendi. Ita Lugo 10. 1. de iust. d. 21. n. 34.

407 *Verum hoc puto; imò vnicè quædam.* Existimo propter hanc rationem P. Molinae sententiam in vniuersum loquendo, veram non esse. Monuerim tamen ad hominem à crimine vi renouandum, gravissimam requiri causam. Nam volentem verb. grat. ad patrandam libidinem pergere non licebit priuato per vim detinere, & includere, ac ligare, ne ire valeat, quia vfurpatio illa iurisdictionis non potest sine gravissima causa in initium assumi abique iniuria notabili, posita tamen causa proportionata, vel aliqua superioritate personae cogentis; licitum hoc erit, & aliquando, licet raro, obligatorium.

DVBIVM CIII.

Quando cessio bonorum fit in loco publico cum certis caremoniis ignominiosis à lege statutis, extinguitur ne, omnino ulterius integrè debita soluendi obligatio in conscientia?

Recolo ex sect. 1. ob commune bonum introductum esse iure civili celsionis bonorum beneficium, ut debitores, qui propter debita civilia conueniuntur, ac detruduntur in carcerem, quando non sunt soluendo, possint cedere bonis suis, eaq; omnia iuridice tradere, ut creditoribus quantum fieri possit, ex illis satisfiat, l. 1. C. qui bonis cedere possunt. Verum facta bonorum celsione, duo privilegia, seu commoda consequitur, qui bonis cedit. Primum est, quod à carcere liberatur; nec amplius potest molestari l. 4. §. Sabinius ff. de cess. bonor. secundū est, quod si postea aliqua bona acquirit, non spoliatur omnibus hisce bonis, sed solum conuenitur in quantum commodè facere potest, & relicta ei parca quidem, sed congrua sustentatione, dicta leg. & duab. seqq. ff. de cess. bonor. l. ex contractu. C. de bon. aufer. ind. possid. §. ult. Inst. de alio. Quod etiam in conscientia fore locum habet, cum sit privilegium iure concessum, & contractus iuxta leges sint celebrati. His suppositis, quaesierim, an celsio bonorum facta in loco publico cum caremoniis ignominiosis à lege statutis, extinguitur omnino

408 *Nonnulla Recolo.*

406
Omnino
extinguitur
omnino in conscientia obligatio ulterius integre debita solvendi.
Omnino extinguitur. Quia illa poena, & ignominia subititui videtur. Integre loco solutionis. Sic nonnulli, quos, pressio nomine, memorat Lel. l. 2. c. 16. n. 49. Elias Danza in pugna Doctor. c. 3. de contrumace, nu. 12. Navar. collect. 3. n. 1. apud Dianam p. 3. n. 4. ref. 78.

407
Non ex-
tinguitur
omnino.
Non extinguitur omnino obligatio in conscientia ulterius integre solvendi. Quia ignominia illa non extinguit, obligationem naturalem solvendi debitorum, sed est poena propter culpam praesumptam contrahentis debita supra suas vires, & ad deterrendos alios, ne prodigalitate, ac negligentia ad similem deveniant statum. Ita Comar. l. 2. var. c. 1. n. 6. Lel. citat. Mol. 10. 3. de iust. d. 75. §. Quamvis qui bonis, Fill. ro. 2. n. 3. n. 1. 3. Bonac. de rest. d. 1. q. ult. p. 1. nu. 38. reit. de iust. d. 17. dub. 2. n. 2.

408
Hoc tenet
dam.
Certe hoc omnino tenendum. Quia nec in foro externo id nullus admittit, ut constat ex l. Cum, & filij familias C. qui bonis cedere possunt.

DVBIVM CIV.

An qui bonis cedit, possit de bonis antea habitis licite occultare aliqua ad vivendum iuxta suum statum?

409
Licet id
poffit.
Licet id potest. Quia ex legibus civilibus aperte colligitur. Sic Lel. l. 2. c. 16. n. 49. & alij postea citandi.

410
Non potest
id licite.
Id licite non potest. Quia nullum est in legibus, ad id ascendendum, fundamentum, loquuntur enim leges solum de bonis postea acquisitis, ex quibus retinere poterit debitor, quantum sufficit ad se, parce quidem, iuxta suam conditionem sustentandum. Ita Lugo tom. 1. de iust. d. 2. n. 41.

411
Vixim
prima be-
nec sen-
tentia, nam
explicat
confirmat.
Scio, Theologos communiter dicere, de bonis etiam antea habitis posse retinere illum, quantum satis est, ut renuter iuxta suum vivat statum. Sylvest. v. Restitut. 7. q. 6. Navarra de rest. l. 4. c. 4. n. 60. Bonac. de restitut. d. 1. quest. ultim. punct. 1. n. 37. Qui assert. rebellum l. 2. de rest. q. 17. sect. 4. n. 30. sed ille solum videtur loqui de bonis post cessionem acquisitis, licet non se satis explicet. Loquuntur autem hi de debitore, qui absque culpa bonis cedit, non de debitore ex delicto. Quare immerito Diana dicit, id etiam procedere in debitore ex delicto notorio. Pro qua sententia citat Lel. n. 63. ex errore, nempe pro n. 46. sed ibi Lellus loquitur de bonis acquisitis solum post cessionem, ibi. De quibus etiam is, qui debitor est ex delicto potest retinere quantum necessarium est, ut pro sua conditione non indecoro vivat. Postea autem loquens de bonis, quae erant ante cessionem, de quibus falso dicit, quod leges permittant ex ijs etiam retinere alimenta necessaria, subdit. Quod est equitati consentaneum in debitore, qui absque culpa non est solvendo. Non ergo loquitur de debitore ex delicto, imo neque de debitore ex contractu, qui culpa sua factus est impotens ad solvendum. Loquendo ergo de re ipsa, dixerim, ex natura rei, & in foro conscientiae, posse Esob. & Menad. Theol. Moral. Tom. V.

debitorem retinere sibi necessaria ad se parce sustentandum, quando sine illis esset in gravi necessitate constitutus, de bonis ante cessionem habitis. Aduerto tamen, quando debitor ex contractu ea de causa occultat, & retinet sibi necessaria alimenta, non posse in conscientia vel privilegij in iure concessis eis, qui bonis cedunt. Quia cessio bonorum in iure tunc datur. Quando omnia bona praesentia ceduntur ad debitorem solutionem, qui autem aliqua bona sibi retinet ad alimenta necessaria, non facit veram bonorum cessionem. cui in iure privilegia conceduntur. Quare ex bonis postea acquisitis non poterit tantum fortasse retinere, quia privilegium illud, quod ex ijs bonis non debeat solvete, nisi quantum commode possit, concessum est solum post veram bonorum cessionem, & postquam omnia bona debitoris semel vendita sunt, poterit tamen ex ijs in foro conscientiae retinere, quantum necesse est, ut extrinsecam, vel gravem necessitatem non pariat, hoc enim non ex privilegio, sed ex iure naturae ipsi conceditur.

DVBIVM CV.

An cessio bonorum cum privilegijs consequentibus concedatur non solum pro debitis ex contractu, sed etiam pro debitis ex delicto oris?

412
Questionis
scilicet.
NOMINE debiti ex delicto intelliguntur illa etiam, quae licet ex contractu descendunt, postea vero vel propter moram culpabilem, vel propter aliud debitum admixtum, factae iam debita ex delicto. Quae si rim itaque, an pro huiusmodi debitis possit fieri cessio bonorum, sicut pro debitis ex contractu obortis?

413
Potest quidem.
Potest quidem. Quia iura indifferenter de vno, & altero debito loquuntur. Sic Gregor. l. 2. per l. 4. tit. 1. §. partita 5. glo. penult. Comar. l. 2. var. c. 1. n. 8. Gutier. de iure cons. c. 17. n. 27.

414
Non potest
Minime potest. Quia de iure communi non est id concessum nisi debitoribus, qui merè civiliter debent, de quibus solis leges loquuntur, quando bonorum cessionem concedunt. Ita Mol. ro. 3. de iust. d. 57. §. His tamen constitutis. Lugo ro. 1. de iust. d. 2. n. 43. & alij.

415
His adha-
reo.
His adhæreo, sciens tamen, de iure Hispano id peculiariter extendi ad debitorem ex delicto l. 9. tit. 16. l. 5. non collect. non tamen de poena ob delictum parti offensa applicata. Quod etiam de iure Gallico sancitum esse ex repellano refert Covarruvias. Vnde infert Molina, facta illa extensione ad debita ex delicto, gaudere fortasse clericos in eisdem Regnis privilegio, ut nec propter debita ex delicto possint incarcerari, sicut prius non poterant propter debita civilia ex cap. Odoardus, de solut. *

EL SCORAR
Theol. Mor.
Tom. V. V. IV. II.
EL IV

DV B I V M C V I.

*Privilegium clericis concessum Cap. Odo-
ardus ne indigeant cessione bonorum,
ut pro debitis non incarcerationentur, in-
telligiturne, de omnibus clericis sacro
ordine non initiatis?*

416
Nonnulla
premitto.

IN Cap. Odoardus, de solus. coacceditur quod Clericus, qui solvere non potest, non possit pro debitis excommunicari. Vnde Glossa in c. Miles. ff. de re iudica. & cap. studeat, dist. 50. Abbas, Imola, Archidiaconus, & alij Doctores colligunt, Clericum non posse pro debitis civilibus carceri addici, nec conveniri, nisi quantum facere possit, deductis necessariis ad alimenta: ne in status Ecclesiastici opprobrium mendicare cogatur. Vnde non potest Clericus huic privilegio renunciare, quia esset in praedictum status Ecclesiastici: idem mihi certum non indigere cum bonorum cessione, quae introducta est ad vitandum carcerem, & retinendum ex postea acquisitis, quae necessaria fuerint ad alimenta, & ad decenter vivendum. Requisierim autem, an hoc intelligendum sit de omnibus Clericis, an solum de solis ordinis sacro initiatis?

417
Non intel-
ligendum
de omnibus
Clericis.

Non intelligendum de omnibus Clericis, sed solum de eo, qui sacro ordine est initiatus, vel qui proprio ministerio Ecclesiae inseruit. Quia ad hos speciatim pertinet incarcerationis indentia, a qua ex huiusmodi privilegio liberantur, sic Couar. l. 2. variat. c. 1. n. 9.

418
De omnib.
Clericis in-
telligendū.

De omnibus Clericis intelligendum privilegium. Quia semper indecens est, Clericum vel sola tonsura prima initiatum ob debita civilia carceri addici. Vnde non coarctandum privilegium ad solum Clericum in sacris constitutum, dum expresse id in textu illo non annotatur. Ita Rebuffus apud Lessium l. 2. c. 16. n. 51.

419
Auctoris
resolutio.

Ego autem privilegium illud extendo cum eodem Lessio ad eos, qui iuxta Tridentinum sess. 25. c. 6. gaudent privilegio fori exceptis tamen coniugatis. Quare comprehendit omnes habentes ordinem Sacrum, vel Ecclesiasticum beneficium: ac eos, qui cum habitu, ac tonsura alicui Ecclesiae ex mandato Episcopi inseruiunt ac denique eos, qui in seminario Clericorum aut in aliqua Schola, vel universitate de licentia Episcopi, quasi in via ad maiores Ordines duerantur, habitum, & tonsuram deferentes, non tamen Clericos coniugatos, qui cum Virgine contraxerint, & alicui Ecclesiae ex deputatione Episcopi in seruiunt, & habitum Clericalem, ac tonsuram deferunt, qui licet gaudeant privilegio fori, non tamen ceteris Clericorum privilegiis, ut constat ex Capite unico de Clerico coniugato l. 6.

DV B I V M C V I I.

An contrahens possit se ad debita obligare, renunciando ius ad bonorum cessionem faciendam?

Non potest. Quia in commune bonum id videtur concessum, & per Epixeam censendum est, non fuisse ita concessum ut posset renunciari, sic Mol. 10. 2. d. 57. 2. §. ult. potest planē. Quia effectus privilegij huius potest quis renunciare, nempe non posse carceri addici, & non solvere debita ex acquirendis cessionem, sicut ex antea acquisitis, quod est indirecte privilegio cessionis renunciare. Ita Lugo 10. 1. de iust. d. 2. 1. n. 24.

Iuxta quam Doctrinam ego sic distingo. Illa obligatio ad tria diversa potest terminari. Primo ad cedendum bonis. Secundo ad non petendam liberationem ex carcere ob cessionem bonorum. Tertio ad non recipiendum eodem titulo alimentum necessaria iuxta statum ex acquirendis post cessionem. Quod ad primum attinet, existimo non posse debitorem ad id se obligare, quia cedere bonis, ut satisfiat creditoribus, est actus bonus, & maiori ex parte debitus ex iustitia, quae exigit, quod debita solvantur; quomodo ergo obligabit se debitor ad non soluenda debita ex bonis, quae habuerit? Quod autem attinet ad secundum, poterit quidem se debitor obligare directe ad non petendam se carcere liberationem. Sed Index ex officio poterit, & debeat eum ē carcere liberare, facta cessione quia leges ob commune bonum ita disponunt, ne frustra carceres occupentur, & miseri debitores sine causa vexatione afficiantur. Quoad tertium denique censeto, posse, si velit debitor se obligare ad non vitandū, eo privilegio cessionis, sed ad soluenda debita etiam ex acquirendis post cessionem, sicut ex antea acquisitis; quia ad id potest se expresse obligare, & postea licite facere, Nam cum possit postea, si velit, applicare ea bona omnia ad integram debitorum solutionem non video, cur non valeat sponte sua ad id antecederet se obligare?

DV B I V M C V I I I.

An Remissio creditoris sit, libera, quando ei solutio non offeratur?

Certum est apud omnes (quod ex sess. 1. re-
colo) condonationem creditoris potentis
condonare, si libere fiat liberare debitorem a re-
stituendi obligatione: sicut & consensus credi-
toris liber permittit dilationem liberat
ab obligatione restituendi statim. Duplex ergo
conditio requiritur. Prima est, quod
creditor libere condonet, sed dilationem
consentiat.

ex contractu, qui inculpabiliter debet, & non tenetur ad damna sortita. Nam si ex contractu debeas centum aureos, & non possis ad per amicum fidelem, qui ad illum locum tendit, gratum etiam haberet creditor, quod per illum mitas, cum alta via non valeat debitum recuperare: & tamen nemo dicit debitorem ex contractu liberum esse, si eius amicus in itinere cum pecunia submergatur, vel si sibi retineat, quia vere adhuc nondum soluit creditori quod debebat; Ergo multo minus liberabitur debitor ex delicto, maxime quando non debebat rem alienam in individuo, sed pretium damni illati. Ita D. Antonin. p. 2. titulo secund. cap. quart. paragrafo primo Nauar. sum. cap. 17. numer. 67. Lilius citat. Rebelius lib. secund. de re i. quest. 13. sectio. 6. num. 12. Molina tomo tertio disput. 754. num. 1. Navarra lib. 4. de re i. capitulo quinto dubio primo, num. 19. Toletus l. 5. cap. 24. numer. secund. Faber, Lazar. Sylvi. Contrad. Sayr. Homobon. apud Dianam ibidem.

433
Auctoritas
resolutio

Profecto stando in ratione parum probabilitatis in prima sententia inuenio, eius namque fundamenta vel nihil probant, vel probant minus contra eius Auctores. rator, debitorem fecisse totum id, quod potuit, ac debuit in illis circumstantiis dando debitum confessario, ut restitueret: id tamen totum licet fuerit, satis ad vitandum nouum peccatum, non tamen satis fuit ad debitum extinguendum, quia ex delicto praterito obligatur ad seruandum dominum indemnem cum effecta, nec ad id satis est facere totum, quod potuit, si re ipsa effectus non sequitur. Certè creditor contentiret, ut res per confessarium restitueretur, sed retento suo iure, ut quomodocumque ad ipsum non perueniret, abique suo periret detrimen-; non enim tenebatur ad renunciandum huic iuri quod ex delicto habebat.

DV BIVM CXI.

Qui soluere non potest debita, sperat autem, quod postea manens in saeculo, poterit, potestne, ommissa restitutione, Religionem ingredi?

434
Minime
potest.

Minime potest. Quia creditores possident ius suum ut eis debita soluantur, quo iure spoliandi non sunt ob ingressum debitoris in Religionem, praecipue si speratur fore, differens ingressum valeat creditoribus satisfacere. Sic Gerlon p. 2. tract. an licent grauato debitor intrare Religionem? alphab. 39. lit. X. & Y. Vbi refert, multos Doctores Parisienses ita sensisse. Supplem. Gabriel in 4. q. 1. articulo quinto dubio secund. corollar. 2. Valent. 2. 2. d. 5. qu. 6. puncto 7. Medin. C. de restit. q. 3. causa 8. Angl. & Carb. apud Sanchez lib. 4. decal. cap. 19. num. 6. Molina tom. 1. d. 758.

435
Potest qui
dem.

Potest plane. Quia persona hominis liberi non est creditoribus obligata, sed eius bona: Ergo cedendo bonis omnibus in fauorem creditorum, illis satisfacit, nec ad aliud tenetur Ita D. Thom. 2. 2. quest. 189. articulo sexto ad 3. Palud. in 4. dist. 39. q. 3. articulo 1. concl. 7. Syluest. v. Religio. secund. quest. 4. Angel. lib.

numer. 6. Caietan. articulo sexto, D. Antonin. p. 1. titulo 11. cap. secund. paragrafo primo, Rosel. Tabien. Vigner. Armil. Pedraza, Arag. & alij, quos affert Sanchez ibidem numero septim. Excipiunt tamen D. Thom. & alij, nisi debitor obligatus esset ad aliquid certum in singulari, vel ad reddendam rationem. Alij vero addunt posse ingredi Religionem, quamuis se iuramento obligasset ad debita soluenda.

Ego autem mediam terens viam, existimo, si breui tempore qui speret, posse debita in totum, vel magna ex parte solui, debere ferre Religionis ingressum: secus autem si necesse esset per longum tempus expectare. Mecum Ludouicus Lopez p. 1. Instr. cap. 29. Azor. tom. 1. lib. 12. cap. 1. q. 5. Lessi. lib. secund. cap. 16. dub. 8. Nauar. comment. 1. de Regular. n. 8. Navarra de restit. l. 4. cap. 4. n. 78. & 79. Sanchez vbi supra num. 8. Diana parte secund. ir. 2. resol. 41. Explicat autem Sanchez, tempus illud breue ad biennium extendi. Attamen sententia haec expositione indiget. Si expresse te obliges ad debita soluenda, etiamsi ad hoc necesse sit, non inire Religionem, obligaberis ad id praestandum cum sine peccato possis implere. Ratio ergo cur de facto ad manendum in saeculo non teneatur, esse debet, quia quando se obligauit, non habuit intentionem explicitam, vel implicam se ad id obligandi: imo censetur habuisse intentionem implicitam excludendi illum casum, ut patet in promissione matrimonij, cui etiamsi iuramento firmetur, inesse censetur conditio illa tacita. Nisi ad Religionem transiero. Afferro igitur, neque in promissionibus gratuitis, neque in debitis ex contractu oneroso, neque ex delicto debere te ultra biennium in saeculo expectare, sed satis esse, si integre, vel magna ex parte soluantur. Imo licet spes sit, quod debita dicto biennio soluantur, non tamen sine difficultate notabili, crediderim, non esse obligationem differendi eo tempore ingressum.

436
Mediam
terram viam.

DV BIVM CXII.

An religiosus debeat laborare in Monasterio, ut ita possit suis solvere creditoribus?

Minime debet. Quia dum cunctis bonis cessit ad religionis ingressum, omnino liber à debitis euasit. Sic Paludan. Antonin. Rosel. Angel. Syluest. Tabie. & Aragon. apud Sanchez. lib. quarto Decalog. capis 19. numer. 14.

Debet profecto salua regula obseruantia, & modo id non sit contra status Religiosi decen- tiam. Quia quod prius bonis cessit, non liberat eum in conscientia, ne debeat modo communi, & ordinario integram debitorum solutionem procurare. Ita Medina de restit. quest. seria causa 8. Nauar. commentar. 1. de Regular. numer. octauo. Angl. & Maior apud eundem Sancium. Addunt Medina, & Maior, debere Praelatum quantum honeste possit Religiosum ob hanc causam excusare à multis horis ad diuina, vel ad officia Monasterij deputatis. Maior adicit, Praelato licentiam dene- gante.

438
Debet pla-
ne.

gante, Religiosum debere ad huc eam sibi accipere, & operari. Alij alia.

⁴³⁹ *Quid An-
tistia.* Ego existimo obligari eum religiosum ad opera, ac labores illos, qui iuxta statum Religionis, & qualitatem etiam ac conditionem ipsius Religiosi difficiles non essent, nec extrinsecus ordinari, & non nisi ex licentia Praelati, qui licentiam hanc dare non teneatur. Prima pars, nempe quod debeat eodem modo laborare ad solvendum creditoribus, probatur, quia status Religiosus non aliter excusat a solvendis debitis, nisi quatenus impedit modum, quo in saeculo solvi possent. Si enim eum non impedit, non apparet, cur magis Religiosus status, quam matrimonium denuo contractum vel status clericali assumptus a debitorum solutione excuset. Secunda vero pars, quod scilicet laborare non debeat nisi iuxta qualitatem & decentiam sui status, & per consequens non nisi ex sui Praelati consensu, ostenditur, quia etiam in saeculo manens non debet nisi iuxta sui status conditionem, eiusque decentiam laborare, vel negotiari ad eum finem: Ergo neque in Religione debet aliter laborare. Itaque debitor factus Religiosus cum statum mutaverit, non debet alio modo creditoribus satisfacere, nisi illo, qui iuxta praesentem statum & conditionem suam debeat; quare non debet laborare contradicente Praelato, & multo minus extra conventum in saeculari habitu, ut alij docere. Vtrumque enim indecentissimum & extraordinarium est, in Regulari, quam habet, statu.

DVBIVM CXIII.

Qui in saeculo operam determinatam aliqui promissi, Religionem ingressus, semetipsum ex bonis suis solvere damna sequuta promissario ex eo, quod fides ei servata non fuerit.

⁴⁴⁰ *Non tenetur.* Non tenetur. Quia in ea promissione intelligitur conditio, Nisi ad Religionem transiero. Sic Sanchez lib. 4. De cal. 19. cum Paludano, & Antonio.

⁴⁴¹ *Tenetur plane.* Tenetur plane. Quia debebat ille differre Religionis ingressum, donec impleter opus promissum: si ergo promissario fides servata non fuit, tenetur debitor damna inde sequuta refarcire. Ita Rosell. Angel. Sylvest. & alij apud eandem Sancium.

⁴⁴² *Anterioris
refutatio.* Ego autem id concedo in iis casibus, quibus debebat differre debitor Religionis ingressum donec impleter opus promissum, v. gr. si promissa est res determinata, quae brevi tempore absolvi potest absque magno debitoris incommodo, differendus erat ingressus, donec absolueretur. At si Religiosus bona non habeat, ex quibus damna illa valeant refarciri; dicendum est de hoc debito, quod de aliis debitis ex delicto quae habet, quoad obligationem solvendi illud, si possit.

DVBIVM CXIV.

Debitor, qui compositione accepta, solvit partem illam a Pontifice designatam pro debitis incertis, manetne ita liber, ut etiam comparante postea vero domino, aut creditore, ei restitui facile possit, non debeat amplius ei restituere.

⁴⁴³ *Manet liber.* Manet omnino liber in conscientia, nec tenetur amplius restituere. Quia haec compositio equivaleret praescriptioni comparatur Dominium irreuocabiler, ita & compositione, potest enim Respublica, & Princeps supremus iustis de causis Domina transferre. Sic Bannes 2. 2. q. 62. articulo quinto dub. 8. concl. 5. Sotus in 4. dist. 21. quest. secund. articulo 4. Henric. 1. 7. cap. 34. num. sexto Acosta in Bul. Cruc. quest. 93. Trull. ibi l. 3. dub. 4. numer. 8. Diana p. 3. tract. 4. resol. 112.

⁴⁴⁴ *Liber non manet.* Liber omnino minime manet. Quia Pontifex per compositionem non intendit, nec potest iuri priuatorum praedicare, ne recuperent sua bona; nec concedere potest compositionem nisi conformando se ab rationabilem, mentem creditorum, quae est ut compositione non impediantur consequi sua bona, quando; scilicet compositio, illa obtinuissent, nisi a detentoribus culpabiliter impedirentur. Ita Cordub. lib. quinto quest. 41. Couar. reg. Peccatum p. terra 9. 1. & alij, quos sequitur Turrian. disp. 748. num. 9. Villalob. tom. 1. summa. tract. 19. m. 9. Mannel. in Bul. compes. dub. 6.

⁴⁴⁵ *Quid tenendum.* Perfecto Bulla compositionis non habet locum nisi in iis bonis ac debitis, quae attentis praesentibus circumstantiis deberent iuxta mentem praesumptam creditorum dari pauperibus vel operibus piis, propter hunc enim titulum pertinet ad Pontificem eorum distributio, & applicatio, qui generalem administrationem habet circa opera pia. Quando vero circumstantiae tales sunt, ut iuxta praesumptam & rationabilem domini intentionem bona illa adhuc non essent danda in opera pia, Pontifex non vult se in illis ingerere. Dato ergo illo casu, & positis circumstantiis, in quibus iuxta rationabilem voluntatem praesumptam domini res esset in pios usus expendenda, prima sententia mihi probabilior esse videtur. Quia si debitor maneret adhuc cum obligatione restituendi creditori, cum compareret, nulla esset compositionis utilitas.

DVBIVM CXV.

Pauperes quae ex compositione hac in elemosynam acceperunt, si apud ipsos extant, cum verus dominus compareret, debetne si ipse velit, ei restituere?

⁴⁴⁶ *Debet restituere.* Si quae in elemosynam pauperes acceperunt, a comparente postea vero domino reddere debent domino quidquid apud ipsos ex iis extant, si ipse dominus ita velit. Quia distribu-

H 4 tio

92 Theologiae Moralis Lib. XXXVII.

tio prior ea conditione facta est, si non comparer dominus, antequam bona ab ipsis pauperibus consumantur: alioquin non gereretur vtiliter negotium domini, vel creditoris, atque adeo nec valide. Sic Molina *ro. 3. disp. 746. §. ult.* Lessius *l. 2. cap. 14. dub. 6. num. 43.* Idem dicendum quando res inueniatur, facta diligentia, & non inuenio Domino, applicata fuisse aliquibus Religionibus, vel operibus piis. Nam Couar. *reg. Peccatum p. 3. §. 1. nu. 5. & Mercado de contr. et de restitu. capit. 1. §. asserunt Domino comparente, debere Religionem reddere quod accepit.*

447
Resitui
non debet.
Res semel debito modo applicata ab Episcopo, vel confessorio pauperibus, non debet potest, Domino comparente restitui, etiam in propria extet specie. Probatur Cruciatæ exemplo. Quia id quod Cruciatæ applicator, supponitur debere esse ex eis, quæ in talibus circumstantiis deberent absolute pauperibus distribui vel in vius pios erogari: hinc est, quod nunquam intelligitur Cruciatæ applicari pars illa, quæ per compositionem datur, cum onere restituendi Domino, etiam si sit magni momenti summa. Si autem ratio pro prima sententia adducta vera esset vniuersaliter, non posset debitor dare Cruciatæ partem illam absolute, quia hoc esset contra voluntatem Domini nolentis priuare se iure recuperandi, quod ad se pertinet, si deus occasio, debitum agnoscendi, aut inueniendi. Cum ergo debitor licite det partem illam Cruciatæ absque tali onere, fatendum est, aliquando eiusmodi res posse absolute pauperibus applicari absque onere illis imposito, restituendi domino comparenti. Ita Navarra *lib. secundo de restitu. capit. secundo numero 57. Henric. de indulg. cap. 34. num. 8.* quod idem dicunt, quando ipsi debitori, quia pauper erat, applicata res fuerat. Lugo *ro. 1. de iust. disp. 2. in 102.*

448
Hanc sententiam
eligo. & debito modo
expono.
Hæc quidem sententia, si debito modo intelligatur mihi satis probabilis videtur, eamque mihi eligendam duxi. Si debito modo intelligatur, quia in praxi sæpe fortasse necesse erit illam rem Domino comparenti reddere, nam de facto ex hac manifestatione Domini, arguitur communiter non admissæ adhuc circumstantiam illam quod nulla post diligentiam factam, nulla esset spes inueniendi dominum, ad hoc, ut res irrevocabiliter in vius pios erogetur, quare dominus adhuc retinet in suum ad rem suam recuperandam, quando eam inueniunt, quia non fuit iuxta eius intentionem rationabiliter presumptam ita cito aliis distribuenda, vel applicanda; & ideo communiter loquendo, si torques, vel quid simile loco pio applicetur habere etiam ad hoc peculiare privilegium, restituendum id erit domino comparenti; quia verisimile est, non fuisse ita nullam spem inueniendi dominum, ut posset presumi domini voluntas, quod statim res illa pro eius anima expenderetur absolute, & sine villo onere restituendi. Ceterum si tales diligentie tamdiu factæ fuissent, ut attentis omnibus circumstantiis, nulla esset spes quod inueniretur unquam dominus, & ideo in vius pios res erogaretur, vel distribueretur egenis tunc videtur absolute & sine villo onere eius translatum fuisse dominum.

D V B I V M CXVI.

Cum non adest causa sufficiens compositionis cum Pontifice, estne valida compositio?

449
Valida est.
Licet illicitè concedatur valida tamen erit. Quia hæc bona subint dispositioni, & distributi Pontifici. Sic Corbuba *quest. ultima de indulg. Tortian. in presenti d. 41. dub. 1. n. 6. Alen. p. 4. q. 86. memb. 2. a. 2.*

450
Non est.
Valida.
Valida non est. Quia Pontifex sine causa non potest rem alienam, inuito domino, alteri applicare. Ita Couar. *reg. Peccatum, p. 3. titulo 1. Sors lib. 4. de iust. quest. 7. articulo primo ad 3. Naur. summa capite 17. num. 93. Medina de restitu. q. 3. causa 11. Molina ro. 3. d. 748. num. 5. & alij communiter.*

451
Prior distinctione.
Distingendum existimatur. Nam si restitutio fieri debeat ob legem aliquam Ecclesiasticam id præcipientem, non expectata sententia, vel reddentem debitorem incapacem ad restituendum: tunc Pontifex valide posset compositionem sine causa sufficienti concedere, quia in lege propria potest valide dispensare, quidquid sit, an peccet grauer, vel leniter in ea dispensatione: & in hoc consentit Molina *n. 4.* Quando autem bona debent restitui propter obligationem aliunde provenientem, vultius mihi, requiri causam sufficientem ad valorem compositionis pro minori summa; quia in iis Pontifex non est dominus, sed administrator: administrator autem non potest pro libito disponere de rebus alienis, cum ergo ea debita habeant creditorem licet incognitum, iuxta cuius voluntatem debent expendi, non potest Pontifex prohibito creditorem suo iure defraudare. Hoc autem concedi posset, quando licet re vera non esset causa sufficiens, æstimeretur tamen sufficiens, saltem à Pontifice, id sufficere ad valorem compositionis. Quemadmodum ad valorem indulgentiæ crediderim sufficere causam prudenter existimatum sufficientem à Pontifice, licet re vera sufficiens non esset.

D V B I V M CXVII.

An Episcopus possit huiusmodi compositionem pro debitis incertis in sua Diocesi suis subditis concedere?

452
Potest.
Quidem.
Potest Episcopus. Quia nec iure naturali, nec humano constat id esse Papæ reservatum & id videtur esse iuxta voluntatem creditorum, ut possit Episcopus spiritali subditorum salutem contolere. Sic Henric. *l. 7. de indulg. capit. 33. n. 4. Villalobus ro. 1. sum. tr. 19. numer. 11. Trullench. in Bul. 3. dub. 1. num. 3. Diana p. 3. tractat. 4. resol. 112. ad dens non esse in vlu, quia hoc fortasse provenit ex eo, quod Papa concedi de*

de facto Bullam compositionis, qua sufficienter prouidetur conscientie fidelium. Attamen hæc responsio solum deserviret pro Hispania, & Sicilia, ubi nulla hæc conceditur, non pro Italia Gallia, Germania, & aliis Regnis, quibus non conceditur: & tamen Episcopi eam potestatem non exercent.

Minime potest. Quia Pontifex summus hoc sibi de facto referuauit. Ita Syluest. Cordu. Rodriguez apud Deanam citatum. Molina tom. tertio. d. 748. numero septimo Turrian. de iust. d. 41. dub. 2. n. 12.

Ego existimo Episcopum non posse eiusmodi compositionem concedere, quod vñs omnium Episcoporum satis confirmat. Quia vel Episcopus id potest, quatenus ad eum pertinet disponere de bonis subditorum in ordine ad bonum commune, & hoc non pertinet ad Episcopum, sed ad Rempublicam, vel Principem supremum, propter dominium altum, quod quidem non habet Episcopus, vel ad summum Pontificem, quatenus ipse indirecte potest res temporales gubernare, quando id est ad bonum spirituale necessarium. Vel potest id facere Episcopus, quatenus ipse indirecte potest res temporales gubernare, quando id est ad bonum spirituale necessarium. Vel potest id facere Episcopus, quatenus ipse indirecte potest res temporales gubernare, quando id est ad bonum spirituale necessarium. Vel potest id facere Episcopus, quatenus ipse indirecte potest res temporales gubernare, quando id est ad bonum spirituale necessarium.

DVBIVM CXVIII.

Princeps secularis potestne huiusmodi compositionem concedere subditis?

Potest quidem. Quia hæc bona temporalia subsunt Domini temporalis dispositioni, sicut apud infideles. Et quia circa res inuentas id videtur de facto fecisse seculares Principes per suas leges. Sotus in 4. dist. 21. quæst. secunda articulo quarto Heringius lib. septimo de indulgent. capite 33. numero 4.

Non potest. Quia tam debitorum incertorum quam rerum inuentarum dispensationem summus Pontifex sibi referuauit. Ita Corduba quæstio. vltim. de indulgent. Molina tomo tertio disputat. 748. num. 7. Turrianus vero in præsentia disp. 41. dub. secund. num. quinto & sexto. Non concedit circa res inuentas, negat vero circa debita incerta.

Ego autem, existimari, vtraque bona in duplici statu posse considerari. Primo quando adhuc est spes, quod possint domino reddi, & per consequens quoad dominus non vult, in vñs pios distribui. Secundò, quando iam non est talis spes, & per consequens quando dominus præsumitur velle, quod in eius vilitatem spirituales expendantur, & ad vñs pios applicentur. In primo statu locum habere potest prima sententia, quia adhuc non sunt ex voluntate dominorum ad vñs pios destinata, atque ideo potest secularis princeps pro cura temporalis gubernationis, quam habet, & ex præsumpta etiam voluntate dominorum, assignare aliquam personam, quæ eorum bona retineat, & procuret dominum inuenire, dato eis personis pro tali cura iure ad acquirenda postea illa bona, si dominus non compareat; quia totum hoc si debito modo executioni mandetur videtur esse in vilitatem temporalem creditoris ac domini, qui sæpe hac via bona recuperabit. In Secundo autem statu, quando iam non est talis spes, & ideo dominus præsumitur velle, quod in eius vilitatem spirituales expendantur, iam secularis Princeps non poterit de illis disponere; quia dispositionem circa bona destinata ad vñs pios Ecclesia sibi referuauit, & per talem destinationem saltem præsumptam, & interpretatiam facta sunt quasi bona Ecclesiastica ad Ecclesiam spectantia gubernationem.

DVBIVM CXIX.

Novit quis creditorem, sed propter eius absentiam & distantiam a restitutione ei mittenda excusatur, & concurrunt circumstantie, in quibus posset ex præsumpta creditoris voluntate in vñs pios restitutionem agere: Hoc in casu poteritne se per Bullam componere?

Non poterit. Quia Bulla solum concedit compositionem, quando creditor est incertus; in eo autem casu certus est incertus; Ergo ne quid debitum illud per Bullam componi. Sic Sotus in 4. dist. 21. quæstione secunda articulo quarto. & l. 4. de iust. g. septim. articulo primo Henric. lib. septim. indul. c. 34. §. 2.

Poterit quidem. Quia ex verbis ipsius Bullæ id proculdubio constare videtur. Ita Couar. & Angel. quos refert, ac sequitur Mannel. in Bulla compos. numer. tertio Turrian. de iust. d. 41. dub. 3. numero 28. Lugo tom. primo de iust. d. 21. numero 139.

Hanc sententiam eligo, & confirmo, eius expensens fundamentum. Quia si debitum ex iniusta acceptione oriatur, colligi potest nostra conclusio ex verbis bullæ in fine, ubi conceditur compositio pro re quacumque male habitata quocumque modo, dum sciri non possint ij quibus legitime debebat, & possit fieri restitutio. In casu autem posito vere non scitur dominus, cui debeat, & fieri restitutio valeat nam

457
Resolutio
Aulicis.

453
Minime
potest.

454
Aulicis
placitum.

458
Non potest.

459
Poterit.

460
Hanc sententiam
eligo, &
confirmo.

EL SCOBAR
Theob. Mor.
Tom. VIII. II.
EL IV

nam licet creditor cognoscatur, ei tamen non debet, nec potest restitutio fieri in talibus circumstantiis, ob quam impotentiam, & spei defectum quod postea possit, supponimus, posse iam egenis restitui. Ergo in hoc casu verificatur id, quod Bulla exigit ad compositionem faciendam. Si verò debitum non oriatur ex iniusta acceptione, sed ex causa licita, & iusta, adhuc videtur ex eiusdem Bullae verbis id colligi, nempe ex illis, quae in principio Bullae habentur, ubi dicitur concessa compositio omnibus, qui aliquid deberent male acquisitum, vel male habitum, ablatum, inuentum, atque etiam per usuram comparatum, vel quolibet alio modo: dummodo non constet certa persona, cui huiusmodi bona legitime debeantur, & possint restitui. Ex quibus verbis colligitur, debita etiam incerta non orta ex iniusta ablatione per Bullam componi. Addiderim vero, etiam si creditor sciatur, si tamen ob distantiam, vel aliud impedimentum non sit spes, quod possit ei restitui, posse etiam fieri compositionem; quia tunc etiam non constat persona certa, cui legitime debeat ac possit restitui, cum licet de creditore constet, ei tamen restitui nec debeat, nec possit propter distantiam vel alia impedimenta.

D V B I V M C X X.

*An debitor excommunicatus excusetur
à restitutione agenda?*

461
Excusatur

Excusatur quidem. Quia ut soluat debet cum creditore communicare; at non potest communicare, cum aliis, quando excommunicatus est: ergo à restitutionis obligatione liberatur. Sic Sayr. in clauil. 2. c. 9. n. 20. Vgolin. tabula 2. c. 20. §. 2. & aliqui Canonistae, quos refert Lesl. l. 2. c. 16. dub. 9.

462
Non excu-
satur.

Minime excusatur. Quia passim debitores excommunicantur, ut debita solvant, nec absoluntur donec solutio fiat. Ergo supponitur, quod durante excommunicatione, possunt ac debent soluere. Ita Lesl. citatus Glossa ad c. Nos Sancto- rum. Sylu. v. excommunicatio §. 9. 1. 2. & alij.

463
Primam
sententiam
ut impro-
babilem
reiciat.

Primam sententiam omnino esse improbabilem existimo, cum ex usu, contractum manifeste constet. Profecto communiter non confertur excommunicationis absolutio, nisi satisfacta prius parte; Ergo satisfacere debitor debet antequam ab excommunicatione absoluat, ergo ad restitutionem gerendam excommunicatio non excusat.

D V B I V M C X X I.

*An excommunicatio creditoris excuset à
restitutione facienda debitorem?*

Exculat quidem. Quia quando cum creditor est excommunicatus, non potest debitor cum illo communicare, & ideo non potest ei debitum soluere: haec enim aliqua civilis communicatio esset. Sic Glossa ad c. Nos Sancto- rum 15 q. 3. panormit. & Felin. ad cap. In- ter alia, de sentent. excom. Glossa ad c. ult. de heret. Adrian. in 4. q. 3. de clauil. & alij quos refert, Conar. reg. Peccatum. p. 1. n. ult. Probabilemque dicit hanc sententiam Mol. to. 3. d. 759. & Lessl. l. 2. c. 16. dub. 9.

Non excusat. Quia licet excommunicatio creditore eum impediat à petendo in iudicio suum debitum ex cap. Quia de exceptionib. in 6. (quod tamen in aliquibus tribunalibus secularibus non est in praxi) loquendo tamen de petitione priuata extrajudiciali creditor excommunicatus potest debitum petere, & debitor potest ac tenetur illud soluere. Ratio est, quia excommunicatio non prohibet communicationem cum excommunicato, quando id spiritualis utilitas exigit, vel temporalis ipsius excommunicati requirit; Ergo nec prohibet debiti solutionem, quae creditori utilis ac necessaria est. Ita Conar. Lesl. Molin. quos citat, & sequitur Card. Lug. 10. 1. de inst. d. 21. n. 151. Anula de censur. p. 2. c. 6. sect. 11. dub. 4. Arag. Valent. Navarra, quos affert, ac sequitur Bonac. de rest. d. 1. q. ult. pun. 2. nu. 31. Et alij quos affert, ac sequitur Suar. de censur. d. 15. sect. 8.

Hanc sententiam veriorum, ac magis communem esse reor. Nam nullo iure constat, id esse prohibitum, quae enim pro contraria sententia afferuntur, id non probant, nec illud cap. Nos Sancto- rum nec cap. Iuratos, in quibus solum prohibetur militibus, & Vassallis, seruare fidelitatem promissam, quae prohibitio cum sit odiosa, non debet extendi ad debita pecuniaria, nisi id exprimitur.

Enim vero de iniuriis, circa bona corporis nempe circa vitam & membra, de iniuria adulterij, de iniuria in materia famae, & honoris, de iniuriis in rebus spiritualibus, & de restitutione pro eis facienda iam Volumine quinto differui per dubia, ea quae requirunt. Iam autem ad materias circa contractus in particulari euoluendas me accingo, qui volum. 1. eas generatim indicauit.

LIBER